

Fredning om dapp-Nils

Rotaryföreningarna hava en värdefull uppgift att sammanföra olika kategorier av folk och skapa samhörighet, som i våra tider inte kan överskattas. Om vi tänka på tonkonstens sociala betydelse, så har den ju samma uppgift, och den folkliga musiken har verkligen förmågan att skapa samhörighetslycka, som eftersträvas av alla. Vår avlidne nationelle tondiktare Peterson-Bergers yttrande om musiken förtjänar understrykas: "I sin renaste form är musiken en ~~en~~ ordlös religion, som när den förkunnas av verkligt invigda, utbreder fridens och den andliga frihetens id'ées med minst lika stor kraft som de högsta bland andra religioner; liksom de kräver musiken oavlätlig kamp mot världslighet och korrupcion och söker som de vidga sina anhängares krets och värva äkta proselyter, och denna ordlösa religions kraftigaste propaganda är just - musiken själv, uppenbarad i sin enklaste form - melodien".

Vad är nu ryggraden i all folkmusik om inte melodien? Det är folkvisorerna, som skänkt våra förfäder tröst och livsmod i svåra tider, det är folkmusiken, som förlänat glädje och högtidsstämning och föenat oss i väl eller ve. ^{Under} När ~~När~~ ~~prövotider~~ tvingas vi bistå varandra och sammanföras av ideellare intrassen, sedan kortlapparna förvandlats till livsmedelkuponger. Samhörighetslyckan har magrat av betänkligt i levnads-standardkretsar, men musiklivet börjar utgöra en sammanhållande länk mellan hög och låg, fattig och rik, även om de mest skilda intrassen i övrigt såsom olika lärdomsgrader, fackintressen och tjänstegrader m.m. *Vad folk musiken varit för vår nation kan*

Om vi betänka vårt broderland Finlands långa, underbara och skickelsediga frihetskamp mot övermakten och Kalevalas spådom, att det blir sången, som i alla tider kommer att sammanhålla Finlands enhet, så måste vi ock erinra oss Ärkebiskop Nathan Söderbloms betydelsefulla ekumeniska fredssträvan. Då han året efter förra

Rotaryföreningarna ha en värdefull uppgift att sammanföra olika kategorier av folk och skapa samhörighet, som i våra tider inte kan överskattas. Om vi tänka på tonkonstens sociala betydelse, så har den ju samma uppgift, och den folkliga musiken har verkligen förmågan att skapa samhörighetslycka, som eftersträvas av alla. Vår avlidne nationelle tonsättare Peterson-Bergers yttrande om musiken förtjänar understrykas: "I sin renaste form är musiken en ~~en~~ ordlös religion, som när den förkunnas av verkligt invigda, utbreder fridens och den andliga frihetens id'eer med minst lika stor kraft som de högsta bland andra religioner; liksom de kräver musiken oavslätlig kamp mot världslighet och korruption och söker som de vidga sina anhängares krets och värva äkta proselyter, och denna ordlösa religions kraftigaste propaganda är just - musiken själv, uppenbarad i sin enklaste form - melodien".

Vad är nu ryggraden i all folkmusik om inte melodien?

Det är folkvisorna, som skänkt våra förfäder tröst och livsmod i svåra tider, det är folkmusiken, som förlänat glädje och högtidsstämning och föenat oss i väl eller ve. ^{Under} ~~När~~ provotider tvingas vi bistå varandra och sammanföras av ideellare intressen, sedan kortklapparna förvandlats till livsmedelkuponger. Samhörighetslyckan har magrat av betänkligt i levnads-standardkretsar, men musiklivet börjar utgöra en sammanhållande länk mellan hög och låg, fattig och rik, även om de mest skilda intressen i övrigt såsom olika lärdomsgrader, fackintressen och tjänstegrader m.m.

Om vi betänka vårt broderland Finlands långa, underbara och skickelsedigra frihetskamp mot övermakten och Kalevalas spådom, att det blir sången, som i alla tider kommer att sammanhålla Finlands enhet, så måste vi ock erinra oss Ärkebiskop Nathan Söderbloms betydelsefulla ekumeniska fredssträvan. Då han året efter förra

Vad fulla
varit för
vittat
her den
s. h. j. k. k.
varit för
Lappars

I tider, då strängospel gällde för satans funder,
2 ^{du sökte} förlossning du sökte och vann, ^{den} det sågs som ett under.
1 Till Lapp-Nils (vid avtäckandet av minnesvärden d 4/9 1943)

Om Lapp-Nils höres ej sällan en sägen:

Han följde sin mor hela livet på vägen. allmosor
allmosor dem närde intill ^{hennes} deras död,
fiolen, han ägde, gav magert bröd.

Ringaktade folkets förkvävda röst

2 hotade spränga hans sargade bröst,
då lärde han tolka de ordlösas trängtan,
förgångna ^{släktledens livslånga} ~~generations~~ längtan.

3 Fast vemodsmättad hans strängalåt ljöd,
förnummos dock strålar av ljus och glöd,
4 i bröllopssalen, på logen, i kojans
hans toner ^{löste} sprände den hindrande bojan.

5 Tiljorna gungade högt vid hans ~~spri~~ tramp,
och dansen blev yr som den vildaste kamp,
när fiolen rungade takten på färden,
så dansade eldkolen ringdans på härden.

^{han} du skapade glädje i vredenes tid,

6 förtappelse kan väl ej låda därvid?
Då strängospel gällde för satans funder,
för-lossning ^{han} du sökte och vann - detta under.

Karl Tirén

83. Mystiken omgav städre hans bild,
han därpåde ² smör, den ⁰ hårde blev mild,
med ² tåvlar veka av heulig fruktan
För lappkonstens ^{smuggande} skugglikt ¹ följande tubtan.

Lapp-Nils. (Vidavtäckandet av minnesvården d.4/9 1943)

Om Lapp-Nils höres ej sällan en sägen:
Han följde sin mor hela livet på vägen,
Allmosor dem närde intill hennes död,
Fiolen han ägde gav magert bröd.

Ringaktade folkets förkvävda röst
Hotade spränga hans sargade bröst,
Då lärde han tolka de ordlösas trängtan,
Förgångna släktleders livslånga längtan.

Mystiken omgav städse hans bild,
Han dämpade smärter, den hårde blev mild.
Medtävlare veko av hemlig fruktan
För lappkonsters skugglikt smygande tuktan.

Fast vemodsmättad hans strängalåt ljud,
Förnummos dock strålar av ljus och glöd.
I bröllopsalen, på logen, i kajan
Hans toner löste den hindrande bojan.

löst

Tiljorna gungade högt vid hans tramp,
Och dansen blev yr som den vildaste kamp.
När fiolen rungade takten på färden,
Så dansade eldkolen ringdans på härden.

Du skapade glädje i vredenes tid,
Förtappelse kan väl ej låda därvid?
Då strängaspel gällde för satans funder,
Förlossning du sökte och vann - detta under.

Karl Tirén

" L a p p - N i l s . "

De musikbegåvade jämtarne, som alltid föraktat de joikningar eller rättare de fjälljåknungar de hört från lapparne, kommo i stor förundran, då en man från detta enligt deras åsikt omusikaliska folk framträdde och småningom överträffade alla deras berömda spelmän genom sin originalitet och fantasirikedom. Fast det knappt är en mansålder, sedan denne man - Lapp-Nils kallad - dog, har det uppstått en mängd sagolika berättelser om honom. Vem har icke bland jämtspelmännen hört, "huru hela stugan rungade i takt med hans spel" - "huru man på Borgmarknaden i Oviken genom ett fönster såg, att eldkolen dansade ringdans i den öppna spisen, då Lapp-Nils kommit i tagen," "huru spelmän, som vågade taga upp tävlan i fiolspel med honom, fingo kramp i fingrarne, när de försökte efterlikna hans drillar och figurer." Yrkesfiolister, som iakttagit hans spelsätt, hava försäkrat för mig, att han höll både fiol och stråke precis som Wieniawsky, denne 1800-talets "fiolkung". Ändock var Lapp-Nils bara självlärd, men han besatt något suggestivt, magiskt bredvid i spelet, som ingen mäktat taga efter.

Lapp-Nils, föddes år 1804 i ^{son} Hallen ^{son av Lockelappen} ^{Fernbergs torpet} ^{Jonas}. Han beskrives såsom en ytterst anspråkslös, beskedlig och god man, som ej gjorde någon för när. Modern var en s.k. fattiglapp, som levde på allmosor och vandrade omkring i socknarne, ^{trage} åtföljd av sin tillgivne son ännu intill sena ålderdomen. Men då denne redan vid unga år kommit över en fiol, befanns det att han fyllde alla tomma stunder med ideliga fantasier på sitt instrument. Att härma andras spel blev snart en leksak för honom. Då han själv utvecklade sitt spel, blev det spelmännens tur att söka efterlikna honom. På detta sätt bildade han skola. På alla håll, där Lapp-Nils vandrade fram anlätades han på bröllop och dansaftnar. I Jämthäftet av "svenska låtar" återfinnas åtskilliga polskor och låtar, som härstamma från Lapp-Nils. Men det har övergått till mani bland spelmännen ^{även utom} i hans provins att med eller utan skäl kalla sina bästa låtar för "Lapp-Nils låtar". Dessa deras uppgifter torde under alla förhållanden böra mottagas med varsamhet ^{om ej med} och misstro, ty även Lapp-Nils hade en viss begränsad stil, som fått sin färg av lapparnes joikningar, där glid- och ^{deklaratoriska} slängtoner utvecklats att bliva rena förslag och

efterslag. Sålunda förefe dessa en instrumental utveckling av de glid, som förekomma i vokalmusiken - joikningen. Att återge gliden på fiol är förenat med större svårigheter än att förvandla dem till förslagstoner utan glid. Då Lapp - Nils från början lärde sig allt annat än lappska låtar nämligen svenska och norska danslåtar, utvecklade han småningom ur dessa en egenartad stil med åtskilliga lappska drag, Sålunda förekommo ofta vissa sammankedjade figurer utan vilopunkter liksom i joikningen. Sluttonen, som var obligatorisk för danslåtarne, verkade stundom abrupt och omotiverad. (se polskan nr 1 ~~del 3~~ Jämthäftet av Svenska Låtar). Men slutligen nådde han fram till en för de musikaliska Jämtarnes smak fullt tillfredsställande periodbildning och omväxling i melodiskt avseende. Karaktäristisk för hans låtar är den flytande naturliga omväxlingen av åttandedelar och trioler. Det är inom denna typ av danslåtar, som Lapp - Nils fått så många efterföljare, att han med skäl anses vara föregångsman inom Jämtländska folkmusiken. Vid skapandet av nya låtar var hans rika fantasi outtömlig. Hörde han någon återge dessa, säges han hava varierat och ändrat dem ända till oigänkämlichkeit.

Under mina pojkar hörde jag många äkta Lapp-Nilslåtar och kunde ej undgå att ^{iakttaga} höra deras egenart i jämförelse med Jämt- och Hälsinglåtar. Av erfarenheterna från denna tid härleda sig dessa reflexioner. Att numera, sedan en mängd Jämtlåtar uppkallats efter Lapp-Nils, skilja de äkta från de nyare av hans skola, kan jag ej åtaga mig. Kännare av vår folkmusik, såsom avlidne samlaren av Svenska Låtar Nils Anderson, ^{nu fly} hava dock försäkrat, att hans låtar oavsett det framstående virtuosmässiga spelsättet utgöra de mest raffinerade, som finnas inom hela Sverges folkmusik.

Av en Ångermanländska ^{Lotten Lind f. i Långsle 1884, som sjöng Lapplåtar} (namnet har jag nu glömt) uppgavs, att Lapp-Nils skulle hava färdats i affärer även i Adalslänaskapets västra och Västerbottens sädra socknar, där han alltjämt anlätades eom spelman. En gång råkade han då ut för avundsjuka konkurrenter, som under ruset slog honom i golvet och trampade på hans bröst. Därav fick han en lungsjukdom, som sakta, men obevekligt förde honom till dödsbädden. Han dog år 1870 och ligger begravd i Offerdal.

Med hänsyn till allt, som relaterats om lapparnes musik,
 x Ann: I Svenska Låtar uppgavs kallbrand som dodo orsak

är det fullt förklarligt, att från detta folk, som ägt så rika musikaliska skatter, som i livlig fantasi tonmålat allt i den omgivande naturen och som av naturnödvändighet med sin jöikning givit form åt alla sina känsloutbrott i sorg och glädje, skulle en gång en sådan genialisk spelman och musiker som Lapp-Nils framträda.

I sin ovetenhet hava lapparne i honom fått en representant, som framtvingat respekt och beundran för manifestationer av den musikaliska begåvning, som länge slumrat och tillbakahållits hos det i flere avseenden underskattade naturfolket.

Karl Tirén

(utlämnat Göteborg)
För till målaren A. Hallin, i Luleå, var
i Luleå äro lappskatts. Luleå, så som
medde över kyrkhuskare, spelade han
kyrkan tillika med Hallin. För på en bröllop.
Hallin var till Karlén. Andersson. Mor. Vreta
Andersson